

Suorat sijoitukset — EFTA-maiden oikotie yhteismarkkinoille?*

SEIJA PARVIAINEN

Monikansalliset yritykset integroivat EFTAn yhä tiiviimmin muun maailman ja erityisesti muun Länsi-Euroopan kehitykseen. EFTA-maiden suorat sijoitukset ulkomaille ovat kasvaneet erittäin voimakkaasti viime vuosina. Innokkaimmin on investoitu Euroopan yhteisön alueelle.

Tässä artikkelissa tarkastellaan EFTAn asemaa suhteessa kansainväliseen investointikehitykseen sekä EFTA-maiden investointikäyttäytymisessä tapahtuneita muutoksia. Erityisesti kiinnitetään huomiota Euroopan yhteisön sisämarkkinaohjelman vaikutukseen EFTAn suorien sijoitusten alueellisessa kohdentumisessa.

Lukuisat aineiston kattavuuteen ja vertailtavuuteen liittyvät puutteet ovat rajoittaneet tarkastelua. Laskelmat perustuvat pääosin EFTA-maiden keskuspankeilta saatuun aineistoon. Sveitsin aikasarjoja on jouduttu täydentämään UBS-pankin aineistolla. Islanti on jätetty vähäiselle huomiolle aineiston puutteellisuuden vuoksi. Islannin suorat sijoitukset ulkomaille ovat pieniä eivätkä vaikuta koko EFTAA koskeviin lukuihin. Muiden kuin EFTAn osalta on käytetty OECD:n tilastoja.

EFTA-maat noudattavat suorien sijoitusten tilastoinnissa pääasiassa OECD:n ja IMF:n normeja. Näiden määritelmän mukaan suoran ulkomaisen sijoituksen tavoitteena on pysyvän määräysvallan saaminen ulkomailta toimivaan yritykseen. Käytännössä lisämääränä käytetään vähintään kymmeneen prosenttiin nousevaa omistusosuutta ulkomaisessa yrityksessä. Ilman eri mainintaa tässä esityksessä investoinneilla tarkoitetaan suorien nettosijoitusten virtoja maasta toiseen.

* Pääosin artikkeli perustuu *Seija Parviaisen ja Jukka Leskelän* EFTAn talouskomitealle laatimaan selvitykseen.

Kansainvälinen investointikehitys

OECD-maiden yhteenlasketut suorien sijoitusten virrat ulkomaille ovat 1980-luvulla olleet kaksinkertaiset 1970-luvun tasoon verrattuna ja kasvaneet selvästi kansainvälistä kauppaa nopeammin. Samalla alueiden keskinäiset roolit investoijina ja investointien vastaanottajina ovat muuttuneet.

Länsi-Euroopasta on 1980-luvulla tullut tärkein kansainvälisten investointivirtojen lähde. Länsi-Eurooppa on 1980-luvulla kattanut yhteensä noin 55 prosenttia OECD-maiden investointivirroista: Euroopan yhteisö 47 prosenttia ja EFTA 8 prosenttia. Nykyisten EFTA-maiden osuus OECD-alueen investointivirroista on kaksinkertaistunut 1960-luvulta lähtien. Suhteessa bruttokansantuotteeseen EFTA on jopa ylivoimaisesti aktiivisin investoija.

Sekä EFTA- että EY-maiden investointiaktiivisuutta ovat vuoden 1985 EY:n Valkoisen kirjan julkistamisen jälkeen lisänneet erityisesti yhteismarkkinoiden syntyyn kohdistuvat odotukset. Merkittävä osa EY-maidenkin investoinneista on kohdistunut toisiin EY-maihin. (Taulukon 1 luvut sisältävät myös alueiden sisällä maasta toiseen tehdyt suorat sijoitukset.)

Vielä 1970-luvulla Euroopan yhteisö nykyisine jäsenmaineen vastaanotti yli puolet OECD:n koko investointivirroista. Euroopan yhteisön taloudellisen kehityksen pysähtyneisyys 1970-luvun lopulta 1980-luvun puoliväliin saakka vähensi yritysten halukkuutta investoida tälle alueelle. Viimein yhteismarkkinaohjelma alkoi piristää Euroopan yhteisössä niin alueen omien kuin ulkopuolistenkin yritysten investointeja. Länsi-Eurooppa on kuitenkin menettänyt asemansa suorien sijoitusten tärkeimpänä vastaanottajana.

Euroopan yhteisö vastaanottaa suoria sijoit-

Taulukko 1. OECD-maiden ulkomaisten investointivirtojen alueellinen jakauma, prosenttia.

	Alkuperäalueen mukaan:		
	1961—1970	1971—1980	1981—1988
Pohj.-Amerikasta	67.1	45.0	25.8
Japanista	2.0	6.0	16.0
EY-10:stä ¹	26.4	42.8	47.4
EFTA-5:stä ²	3.9	5.4	7.8
Muista ³	0.6	0.8	3.0
Yhteensä	100.0	100.0	100.0

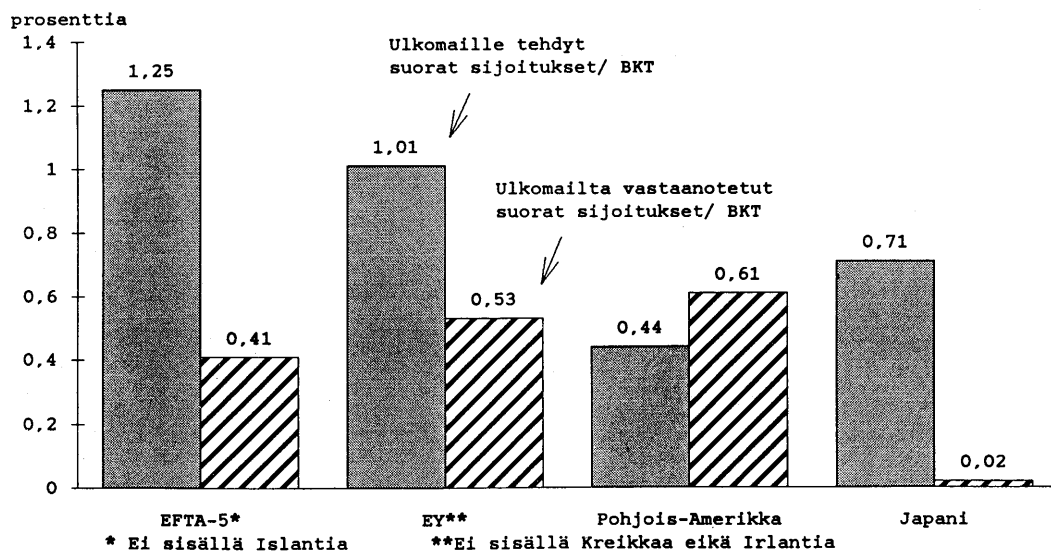
	Vastaanottaja-alueen mukaan:		
	1961—1970	1971—1980	1981—1988
Pohj.-Amerikkaan	27.4	32.5	55.5
Japaniin	1.5	0.7	0.7
EY-10:een ¹	52.6	55.8	35.8
EFTA-5:een ²	6.0	5.1	3.4
Muihin ³	12.5	5.9	4.7
Yhteensä	100.0	100.0	100.0

¹ Ei sisällä Kreikkaa ja Irlantia, eikä vuosina 1961—1970 myöskään Portugalia.

² Sisältää nykyiset EFTA-maat lukuunottamatta Islantia.

³ Sisältää ainoastaan Australian, koska Uudesta Seelannista ei ole saatavilla aineistoa.

Lähteet: OECD ja EFTAn sihteeristö.

Kuvio 1. Ulkomaille tehtyjen ja ulkomailta vastaanotettujen suorien sijoitusten virrat suhteessa bruttokansantuotteen vuosina 1981—1988, prosenttia.

Taulukko 2. Ulkomaille tehtyjen sekä ulkomailta vastaanotettujen suorien sijoitusten jakauma EFTAn sisällä, prosenttia.

	EFTAsta ulkomaille		Ulkomailta EFTAan	
	Virrat 1981—88	Varannot 1987	Virrat 1981—88	Varannot 1987
Itävalta	3.5	3.7	13.9	12.3
Norja	11.9	8.1	17.6	15.1
Ruotsi	36.9	27.2	19.6	13.5
Suomi	10.6	5.7	5.1	3.2
Sveitsi	37.1	55.3	43.9	55.9
EFTA-5 ¹	100.0	100.0	100.0	100.0

¹ Luvut eivät sisällä Islantia.

tuksia suhteessa bruttokansantuotteeseen huomattavasti enemmän kuin EFTA (Kuvio 1.). EFTAn ja Euroopan yhteisön keskinäinen investointiliikenne on vilkasta, joskin sen merkitys on EFTAlle suurempi kuin yhteisölle.

Pohjois-Amerikan investointilukuihin vaikuttavat ratkaisevasti USA:n suorat sijoitukset, jotka vähenivät vuosina 1982—1984. Merkittävänä syynä tilastolliseen laskuun olivat verotuksellisista syistä kasvaneet pääomaliikkeet Hollannin Antilleilla sijaitsevista tytäryrityksistä amerikkalaisiin emoyrityksiin. USA:n suorien sijoitusten virrat ulkomaille ovat sen jälkeen 1980-luvun lopulla kasvaneet huomattavasti.

Pohjois-Amerikka on 1980-luvulla perinyt Länsi-Euroopan aseman tärkeimpänä kansainvälisten investointivirtojen vastaanottajana. Dollarin ulkoisen arvon kehitys on vaikuttanut tähän eri tavoin. Myös USA:n voimakas taloudellinen kasvu, korkea teknologisen kehityksen taso sekä kasvava protektionistisuus ovat lisänneet halukkuutta suoriin sijoituksiin USA:n markkina-alueella. Huomattava osa Pohjois-Amerikan vastaanottamista investoinneista on peräisin Japanista.

Japanilainen pääoma on rynnistänyt maailmalle erityisesti 1980-luvulla. Noin puolet japanilaisten ulkomaisista investoinneista suuntautuu USA:han, mutta myös EY on saanut niistä osansa. Saavutettuaan vuonna 1988 jo 25 prosentin osuuden OECD:n vuosittaisista investointivirroista Japani on ohittanut moninkertaisesti EFTAn. Toisaalta Japani on itse rajoittanut ulkomaisien yritysten etabloitu-

mis- ja omistusoikeutta alueellaan, joten se itse vastaanottaa hyvin vähän investointeja ulkomailta. Japanin osuus OECD-maiden vastaanottamista investointivirroista on jopa vähentynyt 1960-luvulta lähtien.

Yksittäisten EFTA-maiden investointikehitys

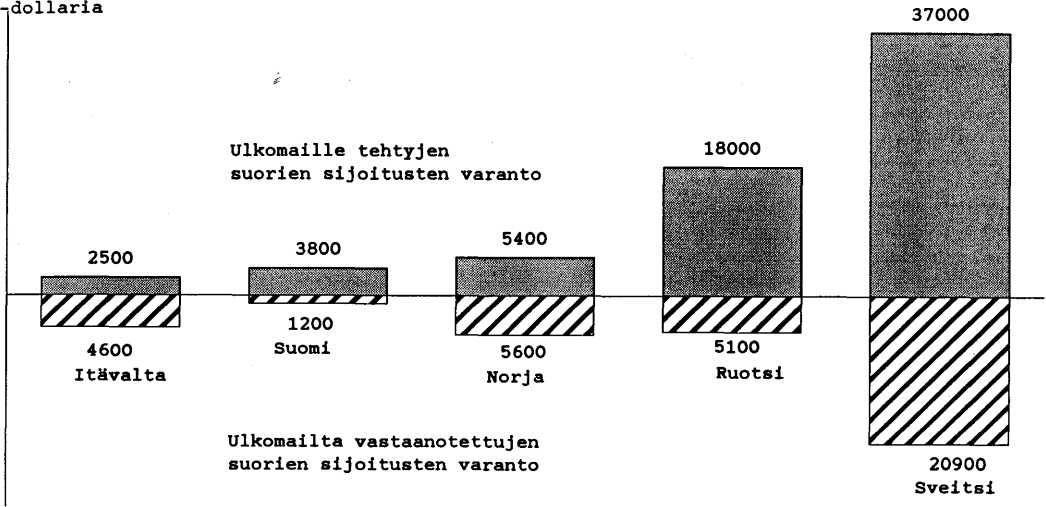
EFTA-maiden keskinäiset erot ovat suuria niin suorien sijoitusten varannoissa kuin virroissakin (Taulukko 2). Eroja on sekä kansainvälistymisen perinteissä, suoria sijoituksia ja ulkomaalaisten omistusoikeutta säätelevässä lainsäädännössä että ulkomailta vastaanotettujen ja ulkomaille tehtyjen investointien toimialoittaisessa rakenteessa.

Sveitsin suorat sijoitukset ovat omaa luokkaansa. Sveitsistä tuli nettoinvestoija 1960-luvulla ja sen suorien sijoitusten varannot ulkomailta ovat suuremmat kuin muilla EFTA-mailla yhteensä (Kuvio 2). Sen investointivirroille ovat olleet tyypillisiä suuret vuosittaiset vaihtelut (Kuvio 3).

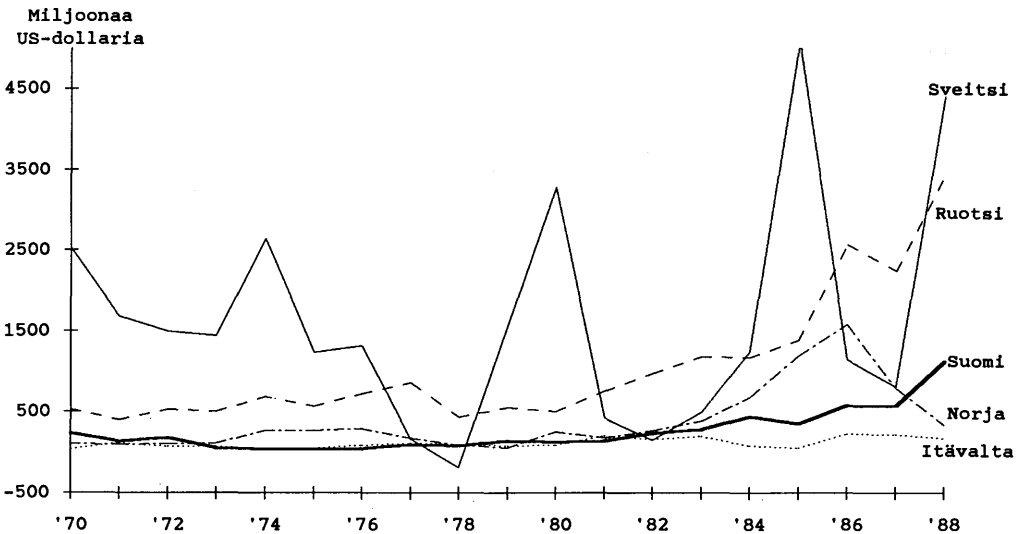
Sveitsi on myös EFTA-maista ainoa, joka on merkittävästi vastaanottanut investointeja ulkomailta. Sveitsin lainsäädäntö on ollut suojea ulkomaisen pääoman maahantulolle. Myös keskeinen sijainti sekä vakaat taloudelliset ja poliittiset olot ovat houkutelleet maahan ulkomaisia yrityksiä.

EFTAn toisen merkittävän investoijan, Ruotsin, investointivirrat ulkomaille kasvoivat ulkomailta vastaanotettuja virtoja suuremmiksi 1970-luvun alussa. Sen suorien si-

Miljoonaa
US-dollaria

Kuvio 2. EFTA-maista ulkomaille tehtyjen sekä ulkomailta EFTA-maihin vastaanotettujen suorien sijoitusten varannot vuonna 1987.

Kuvio 3. EFTA-maista ulkomaille tehtyjen suorien sijoitusten virrat vuosina 1970—1988 vuoden 1982 valuuttakurssein ja hinnoin (BKT-deflaattoria käyttäen).

joitusten varanto ulkomailla oli vuonna 1987 vain puolet Sveitsin tasosta. Muutaman viime vuoden aikana Ruotsin suorien sijoitusten virrat ovat kuitenkin kivunneet lähes Sveitsin tasolle. Samalla niiden osuus Ruotsin bruttokansantuotteesta on kohonnut yli 3.5 prosenttiin, mikä sekä lähentelee sveitsiläistä tasoa.

Myös Ruotsiin vastaanotetut investointivirrat ovat kasvaneet: varanto vain on edelleen pieni, mikä on osin seurausta Ruotsissa aina 1980-luvun lopulle saakka jatkuneesta ulkomaisen omistusoikeuden rajoittamisesta.

Muun EFTAn suorat sijoitukset ulkomaille ovat vielä sekä absoluuttisesti että suhtees-

Taulukko 3. EFTA-maista ulkomaille tehdyt suorat sijoitukset suhteessa bruttokansantuotteeseen, prosenttia.

	1981—1987	1988	1989
Itävalta	0.24	0.23	..
Norja	1.14	0.47	..
Ruotsi	1.43	2.98	3.58*
Suomi	0.73	1.79	2.39
Sveitsi	1.22	3.95	..
EFTA	1.02	2.22	..

* Ennakkotieto

sa bruttokansantuotteeseen kaukana Sveitsin ja Ruotsin tasosta. Tosin Suomen investointivirrat ovat 1980-luvun jälkipuoliskolla kasvaneet keskimäärin 60 prosenttia vuodessa. Suhteessa bruttokansantuotteeseen ne olivat Suomessa vielä 1980-luvun alussa vain 0.3 prosenttia, mutta vuonna 1989 jo 2.4 prosenttia. Nettoinvestoija Suomesta tuli vasta 1970-luvun lopussa, mistä syystä sen suorien sijoitusten varanto ulkomailta on suhteellisen pieni.

Suomi ei ole liiemmin nauttinut ulkomaisien investoijien suosiosta. Suomen ulkomailta vastaanottamien suorien sijoitusten varanto on vain kolmisen prosenttia koko EFTAn tasosta, virratkin vain viitisen prosenttia.

Norjan ulkomaisten investointien tilastolliseen kasvuun vuosikymmenen puolivälissä vaikuttivat norjalaisten laivojen ulosliputukset, jotka parhaimmillaan kattoivat Norjan suorista sijoituksista jopa 36 prosenttia. Kun maahan perustettiin kansainvälinen laivarekisteri, tämäntyyppiset investointivirrat pienenevät oleellisesti ja kääntyivät vuonna 1988 jopa negatiivisiksi. Muutoin Norjan ulkomaisten investointien kehitys on vaihdellut öljyn hintakehityksen mukaan. Vuoden 1986 korkeasuhdanteen tasosta Norjan suorat sijoitukset ovat laskeneet jyrkästi 1980-luvun loppua kohti.

Norjasta tuli nettoinvestoija vasta 1980-luvun alussa, sillä erityisesti sen öljyteollisuus on vetänyt puoleensa suhteellisen paljon suoria sijoituksia ulkomailta. Sen vastaanottamien investointien varanto on suurempi kuin Ruotsilla, joskin vastaanotetut investointivirrat ovat viime vuosina jääneet jälkeen Ruot-sin saamista virroista.

Itävalta on edelleen suorien sijoitusten nettovastaanottaja. Sieltä ulkomaille tehdyissä investointivirroissa ei ole pariinkymmenen vuoteen tapahtunut merkittäviä tasomuutoksia. Vaikka useiden muiden EFTA-maiden investoinnit ovat voimakkaasti kasvaneet, ovat Itävallan vuotuiset virrat pysyneet pieninä. Itävalta ja Suomi ovat kumpikin EFTAssa ääritapauksia — Islantia lukuunottamatta. Itävallan osuus EFTAsta ulkomaille tehdyistä investoinneista on yhtä vaatimatonta kuin Suomen osuus EFTAan ulkomailta vastaanotetuista.

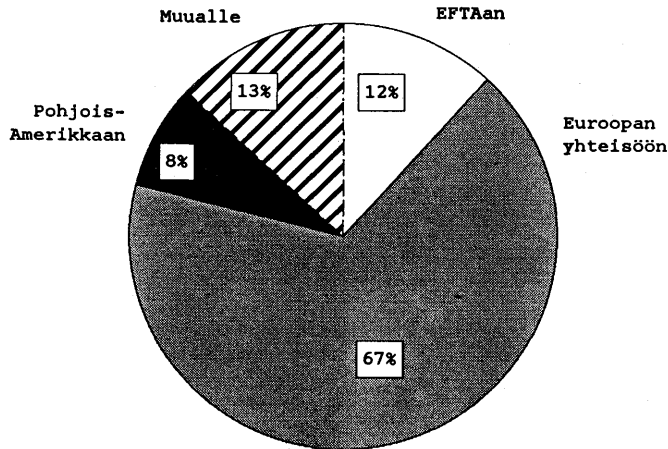
Ulkomailta vastaanotettujen ja ulkomaille tehtyjen suorien sijoitusten välinen epätasapaino on suuri sekä Suomessa että Ruotsissa. Nämä maat investoivat 1980-luvulla ulkomaille neljä kertaa enemmän kuin itse vastaanottivat investointeja ulkomailta. Itävalta puolestaan sai noin 60 % enemmän investointeja kuin se itse investoi ulkomaille. Virrat ja varannot ovat parhaiten tasapainossa Norjassa.

EFTAn suorien sijoitusten alueellinen jakauma

Kaikkien EFTA-maiden investointivirroissa on 1980-luvun puolivälissä tapahtunut alueellinen muutos Euroopan yhteisön hyväksi. Yhteisön esitettyä sisämarkkinaohjelmansa vuonna 1985 siitä on tullut EFTA-maiden ulkomaisten investointien tärkein kohdealue. Vuonna 1988 jo yli kaksi kolmasosaa EFTAn investoinneista suuntautui EY-alueelle (Kuvio 4). Tärkeimmät yksittäiset vastaanottajamaat yhteisössä ovat olleet Iso-Britannia, Länsi-Saksa, Hollanti ja Ranska. Tanskaan ovat investoineet erityisesti muut Pohjoismaat.

Alueellinen muutos Euroopan yhteisön hyväksi on tapahtunut ainakin osaksi Pohjois-Amerikan kustannuksella. Tosin tässäkin suhteessa esiintyy eroja (Taulukko 4).

Yksittäisistä EFTA-maista Ruotsi ja Sveitsi ovat korostuneimmin keskittäneet investointejaan EY-markkinoille. Ruotsin suorien sijoitusten virta EY-maihin on kaksinkertaistunut 1980-luvun alkupuolen tilanteeseen verrattuna, mikä näkyy Euroopan yhteisön osuuden nousuna 40 prosentista yli 52 prosenttiin.

Kuvio 4. EFTA-maista ulkomaille tehtyjen suorien sijoitusten alueellinen jakauma vuonna 1988, prosenttia.

Taulukko 4. Suorien sijoitusten virrat EFTA-maista ulkomaille alueittain 1980-luvulla, prosenttia.

Investoija:		Vastaanottaja:				Yhteensä
		EFTA	EY	Pohjois-Amerikka	Muut	
Islanti	83—85	10.8	43.9	45.3	0.0	100.0
	86—88	2.3	49.2	39.8	8.7	100.0
Itävalta ¹	82—85	11.3	37.4	37.0	14.3	100.0
	86—88	11.5	41.2	35.9	11.4	100.0
Norja	82—85	16.5	34.2	17.6	31.7	100.0
	86—88	9.8	42.8	6.5	40.9	100.0
Norja ²	82—85	22.3	46.0	23.7	8.0	100.0
	86—88	14.5	63.2	9.5	12.8	100.0
Ruotsi	82—85	11.4	40.8	30.5	17.3	100.0
	86—88	18.4	52.5	24.5	4.6	100.0
Suomi	82—85	29.8	35.7	25.8	8.7	100.0
	86—88	32.6	44.7	15.7	7.0	100.0
Sveitsi	1985	1.0	28.6	58.7	11.7	100.0
	86—88	2.4	74.4	0.2	23.0	100.0
EFTA-4 ^{3, 4}	82—85	15.2	38.6	26.5	19.7	100.0
	86—88	19.4	49.8	19.8	11.0	100.0
EFTA-6 ⁴	1985	7.1	28.3	47.6	16.9	100.0
	86—88	13.5	58.8	12.9	14.9	100.0

¹ Ei sisällä pankkisektoria.

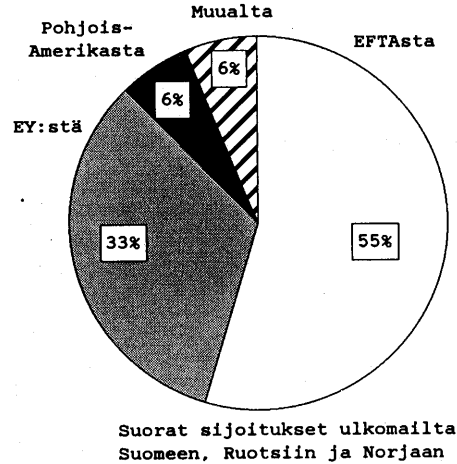
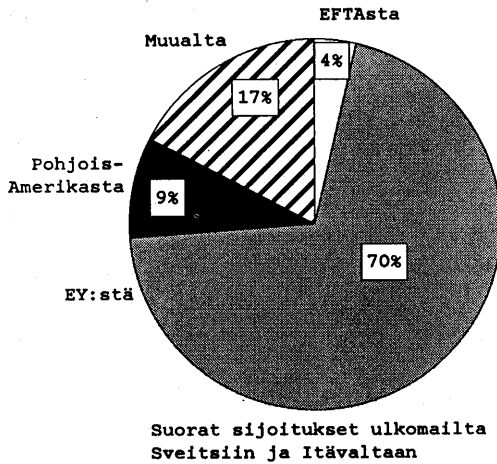
² Ei sisällä laivasektoria.

³ EFTA-4 ei sisällä Sveitsiä eikä Islantia.

⁴ Ei sisällä Norjan laivasektoria.

Sveitsistä ulkomaille tehtyjen suorien sijoitusten alueellisesta jakaumasta ei ole aineistoa vuotta 1985 edeltävältä ajalta. Sveitsin investointivirtojen suurten vaihtelujen vuoksi

1980-luvun jälkipuoliskon vuosien vertaaminen pelkkään vuoteen 1985 antanee Taulukossa 4 liioitellun kuvan Sveitsin investointivirtojen suunnanmuutoksesta. Vuoden 1986 va-

Kuvio 5. EFTAn sisäiset erot ulkomailta vastaanotettujen suorien sijoitusten alueellisessa jakaumassa vuosina 1986—1988.

rantoluvuista voidaan kuitenkin päätellä, että EY:n osuus Sveitsin investoinneista on 1980-luvun puoliväliin saakka ollut noin 45 prosenttia, muun Euroopan 4 prosenttia, Pohjois-Amerikan 29 prosenttia sekä muiden alueiden 22 prosenttia. Muutos EY:n hyväksi on siis joka tapauksessa suuri.

Myös Suomi ja Norja ovat 1980-luvun lopulla suunnanneet entistä suuremman osan suorista sijoituksistaan EY-alueelle: Suomi 45 prosenttia ja Norja 43 prosenttia. Jos Norjan investointeja tarkastellaan ilman laivasektoria — käytännössä ilman laivojen ulosliputuksen vaikutusta — on muutos Euroopan yhteisön hyväksi Norjan investoinneista yli 17 prosenttiyksikköä.

Suomen suorista sijoituksista noin kolmannes menee yhä toisiin EFTA-maihin. Pohjois-Amerikan osuus sen sijaan on pitkään laskenut, vaikkakin vuonna 1989 Suomen investointivirrat sinne kasvoivat 2.5-kertaisiksi edelliseen vuoteen verrattuna. Suorat sijoitukset Euroopan yhteisöön ovat myös lisääntyneet, tosin huomattavasti vähemmän. Sen sijaan EFTAan on investoitu suunnilleen saman verran kuin edellisenä vuonna. Alueittaiset osuudet muistuttavat 1980-luvun alkupuolen tilannetta. On kuitenkin huomattava, että yksittäiset yrityskaupat voivat merkittävästi heiluttaa vuosittaisia virtalukuja.

Itävalta investoi Euroopan yhteisöön suhteellisesti vähemmän kuin muut EFTA-maat eikä muutos EY:n hyväksi ollut 1980-luvun puolenvälin jälkeen yhtä suuri kuin muilla EFTA-mailla. Sen sijaan Pohjois-Amerikkaan menevien investointien osuus on ollut Itävaldalla suurempi kuin muilla.

Taloudellinen elpyminen Euroopan yhteisössä on näkynyt yhteisömaiden osuuden kasvuna myös EFTAn vastaanottamissa investoinneissa. EFTAn sisäiset investointivirrat ovat edelleen EFTA-maiden vastaanottamien investointien tärkein lähde. EFTA-maissa erottuu kuitenkin tässä suhteessa kaksi erilaista ryhmää (Kuvio 5). Suomi, Ruotsi ja Norja vastaanottavat suoria sijoituksia eniten toisista EFTA-maista, Sveitsi ja Itävalta taas EY-maista.

Sveitsin suorat sijoitukset Itävaltaan ovat vain noin yksi prosentti Sveitsin investointivirroista ulkomaille, mutta samalla 12 prosenttia Itävallan ulkomailta vastaanottamista investointivirroista. Vastaavasti Itävallan suorat sijoitukset Sveitsiin ovat 10 prosenttia Itävallan kokonaisvirroista ulkomaille, mutta ainoastaan 2 prosenttia Sveitsin vastaanottamista investoinneista. Maiden väliset investoinnit ovat huomattavasti tärkeämmät Itävaldalle kuin Sveitsille.

Suomen, Ruotsin ja Norjan investointien

keskinäinen riippuvuus on kiinteämpi. Norjan ja Ruotsin suorista sijoituksista tosin alle 10 prosenttia suuntautuu pohjoisiin jäsenmaihin. Niiden merkitys on kuitenkin suuri ulkomailta vastaanotetuissa investoinneissa. Noin 42 prosenttia Norjan vastaanottamista suorista sijoituksista on peräisin näistä maista, enimmäkseen Ruotsista. Ruotsi puolestaan vastaanottaa ulkomaisista investoinneistaan 57 prosenttia Norjasta ja Suomesta. Ruotsin teollisuudelle Suomi on viime vuosina ollut jopa tärkein yksittäinen ulkomainen investoija.

Suomelle Pohjoismaiden keskinäiset investoinnit ovat kaikkein tärkeimpiä. Noin 30 prosenttia sen suorista sijoituksista kohdistuu Ruotsiin ja Norjaan, enimmäkseen Ruotsiin. Vastaavasti Ruotsista ja Norjasta tulee yli 70 prosenttia ulkomailta Suomeen vastaanotettavista investointivirroista. EFTAn sisällä suhteellisesti merkittävimmät suorien sijoitusten virrat näyttäsivät siten kulkevan Suomen ja Ruotsin välillä.

EFTAn suorien sijoitusten toimialoittainen rakenne

Ulkomaiset investoinnit ovat muistuttaneet toimialarakenteeltaan viennin rakennetta. Talouselämän kansainvälistyminen on EFTA-maissa — kuten yleensä muuallakin — alkanut teollisuudesta. Palvelualat, erityisesti rahoitus- ja vakuutustoiminta, kasvattavat osuuttaan sekä ulkomaille tehtävissä että ulkomailta vastaanotettavissa investointivirroissa.

Toimialojen väliset investoinnit ovat viime vuosina lisääntyneet. Monet teollisuusyritykset investoivat palvelusektorille eli perustavat vientialueelle markkinointi- ja myyntiorganisaatioita sekä rahoitustehtäviä hoitavia yksiköitä.

Sveitsin investoinneista teollisuusyritykset tekevät huomattavan suuren osan. Palvelusektorin osuus on suurimmillaan Euroopan yhteisöön ja Pohjois-Amerikkaan tehdyissä investoinneissa. Sveitsistä toisiin EFTA-maihin tehdyt suorat sijoitukset ovat enimmäkseen teollisuusinvestointeja.

Ruotsissa koneteollisuus menetti kansainvälistymisen edelläkävijän aseman jo varhain 1970-luvulla. Myös perinteisen kemianteollisuuden osuus ulkomaisista investoinneista on laskenut. Ruotsin lääketeollisuus sen sijaan kansainvälistyi voimakkaasti 1980-luvulla. Kone- ja metsäteollisuuden osuus on nykyisin noin 60 prosenttia sekä rahoituksen, vakuutuksen, kiinteistöjen ja liikenteen osuus noin 15 prosenttia Ruotsin ulkomaisista investoinneista. Aivan erityisesti ovat viime vuosina lisääntyneet ruotsalaisten kiinteistöostot EY-alueella.

Norjassa teollisuuden osuus ulkomaisista investoinneista on pienempi kuin muissa EFTA-maissa — lähinnä laivojen ulosliputuksen vuoksi. Norjan tehdasteollisuuden samoin kuin öljy- ja kaasutuotannon investoinnit ulkomaille ovat viime vuosina vähentyneet. Pääsyyinä tähän on pidetty vuonna 1986 Norjassa alkanutta lamaa ja sitä seuranneita rahoitusvaikeuksia. Ainoastaan vakuutussektori ja tukkukauppa ovat onnistuneet pitämään ulkomaiset investointinsa entisellä tasolla.

Itävallan ulkomaisista investoinneista rahoitus- ja vakuutusala on 1980-luvulla katkannut merkittävän osan, noin 34 prosenttia. Monet investoinneista ovat holding-yhtiöitä Länsi-Saksassa ja Sveitsissä. Itävaltalainen metalliteollisuus, samoin kuin paperi- ja kemianteollisuus, on investoinut viime vuosina erityisesti Länsi-Saksaan ja USA:han.

Teollisuus kattaa vuosittain keskimäärin yli puolet suomalaisten suorista sijoituksista ulkomaille. Palvelualan yritykset ovat investoineet ulkomaille vähemmän. Sen sijaan palvelualojen osuus suomalaisten yritysten investointikohteista on kasvanut. Vuonna 1989 jo neljännes suorista sijoituksista ulkomaille tehtiin kauppaan, rahoitukseen ja vakuutustoimintaan. Yhä suurempi osa investoinneista on samalla toimialojen välisiä.

Ulkomaisten investointien vaikutuksia vientiin, työmarkkinoihin ja talouden rakenteeseen

Ulkomaisten investointien kansantaloudellisia

vaikutuksia ei EFTA-maissa juuri tunneta, sillä yritysten kansainvälistyminen on nykyisessä mittasuhteessaan uutta. Varsinkin monien suomalaisten ja ruotsalaisten yritysten ulkomaiset toiminnot ovat vielä vakiintumattomia. Esimerkiksi ulkomaisten investointien kannattavuutta on vaikea arvioida, sillä suuri osa investointituloistakin käytetään ulkomaisiin jälleinvestointeihin.

Ulkomaille tehdyt suorat sijoitukset voivat tukea tai korvata vientiä. Yritykset valitsevat käytännössä tavaroiden ja palvelusten viennin, ulkomaisen lisenssituotannon ja suorien sijoitusten välillä. Vienti voi vaikeutua protektionististen toimien tähden tai käydä kannattamattomaksi esimerkiksi korkeiden kuljetuskustannusten vuoksi. Markkinatuntemuksen, toimitusten luotettavuuden ja asiakaskontaktien katsotaan edellyttävän läsnäoloa markkinoilla. Myös teknologisen kehityksen kärkeä pysyttelemisen katsotaan vaativan riittävän suuria tuotantoyksiköitä ja kansainvälistä organisaatiota.

Yritysten kansainvälistyminen on kumulatiivinen prosessi. Tyypillisesti ensimmäinen askel prosessissa on laajentua ulkomaille myyntikonttorista kokoonpanoyksiköksi. Vähitellen lisätään paikallista osuutta tuotannossa. Seuraavassa vaiheessa siirretään ulkomaille muitakin toimintoja. Lopulta voidaan jopa pääkonttori siirtää ulkomaille — lähemmäs yrityksen muita toimintoja.

Vaikka suorat sijoitukset korvaisivat kansainvälistä kauppaa, ne käytännössä lisäävät yritysten sisäistä vientiä ja tuontia, mikä on tyypillistä vertikaalisesti integroituneille yrityksille. Entisestä ulkopuolisesta alihankkijasta tehdään suoralla sijoituksella tytäryritys ja vähitellen hankitaan koko tuotantoketju emoyrityksen määräysvaltaan.

Yritysten kansainvälistyminen on herättänyt investoijamaissa pelkoa siitä, että avoimen sektorin työpaikkoja menetetään ulkomaille. Suorien sijoitusten työllisyysvaikutuksia voidaan tarkastella sen valossa, olisiko alan vienti jatkunut vai päätynyt ilman kansainvälistymistä tai korvaako vai täydentääkö ulkomainen investointi kotimaista toimintaa. Oleellista on, minkä tasoiset toiminnot säilyvät kotimaassa.

Kaikissa EFTA-maissa työttömyysaste on pysynyt viime vuosina alhaisena ja eräillä aloilla ongelmana on ollut työvoimapula. Tuotannon siirtäminen ulkomaille on joissain tapauksissa ollut vaihtoehto ulkomaisen työvoiman maahantuonnille. Mikäli ulkomaille investoidaan enemmän työvoimakustannusten kuin työvoiman saatavuuden vuoksi, ei ulkomaisen työvoiman tuontikaan vallitsevalla palkkatasolla estäisi tuotannon siirtymistä ulkomaille.

EFTA-maiden yritykset työllistivät ulkomailta 1980-luvun lopussa yhteensä yli 1.5 miljoonaa henkilöä, mikä vastaa noin 10 prosent-

Taulukko 5. EFTA-maiden ulkomailta vastaanottamat suorat sijoitukset, prosenttiosuudet alkuperäalueen mukaan 1982—1988.

Vastaanottaja:	Investoija:				
	EFTA	EY	Pohjois-Amerikka	Muut	Yhteensä
Itävalta	19.2	65.2	5.7	9.9	100.0
Norja	44.3	42.4	7.9	5.4	100.0
Ruotsi	69.8	19.9	1.5	8.8	100.0
Suomi	73.4	13.8	10.1	2.7	100.0
Sveitsi ¹	1.2	68.5	10.9	19.4	100.0
EFTA-4 ² (82—85)	58.3	17.0	13.5	11.2	100.0
EFTA-4 ² (86—88)	47.5	41.2	5.0	6.3	100.0
EFTA-5 ³ (86—88)	28.0	52.6	7.5	11.9	100.0

¹ EFTAn sihteeristön estimaatteja.

² Ei sisällä Sveitsiä eikä Islantia.

³ EFTAn sihteeristön estimaatteja, eivät sisällä Islantia.

Taulukko 6. Ulkomailla työllistetyt henkilökunnan kokonaismäärä (suluissa suhteutettuna kotimaassa työllistetyt henkilökunnan määrään, prosenttia).

		omistussuudella painotettu luku	omistussuudella painottamaton luku
Itävalta	(1986)	23,600 (0.7)	65,000 (1.9)
Islanti	(1988)	1,550 (1.2)	..
Ruotsi	(1987)	..	487,700 (11.0)
Suomi	(1988)	..	130,000 (5.3)
Sveitsi	(1988)	887,000 (25.5)	..

Lähde: EFTA-maiden keskuspankit sekä Ruotsin tilastokeskus.

Taulukko 7. Ulkomailla työllistetyt henkilökunnan alueellinen jakauma¹, prosenttia.

		EFTA	EY	Pohjois- Amerikka	Muut	Yhteensä
Islanti	(1988)	3.0	32.2	64.4	0.4	100.0
Ruotsi	(1987)	12.1	48.0	17.4	22.5	100.0
Suomi	(1987)	35.7	40.5	15.4	8.4	100.0
Sveitsi ²	(1988)	12.4	46.8	15.9	24.9	100.0
Keskimäärin		13.9	46.8	16.4	22.9	100.0

¹ Itävallasta ja Norjasta ei ole alueittaista jakoa saatavilla.

² Perustuu omistussuudella painotettuihin lukuihin.

tia EFTA-maiden yhteenlasketusta kotimaisesta työvoimasta. Suhteessa kotimaisen työvoiman määrään ulkomailla työllisti eniten Sveitsi. EFTAn yritykset työllistävät ulkomailla suhteellisesti enemmän kuin EY-maiden yritykset.

Ulkomailla työllistettyjen alueellinen jakauma poikkeaa siitä, miten suorat investoinnit ulkomailla ovat jakautuneet (Taulukko 7). Tosin suurin osa työllistetyistäkin, yhteensä noin 700 000 henkeä, on EY-alueella. NIE-maat ja kehitysmaat kattavat suuremman osan työllistetyistä kuin suorista investoinneista. Niiden halpa työvoima vetää puoleensa EFTAn työvoimavaltaisen teollisuuden tuotannollisia investointeja. Pohjois-Amerikkaan hakeutuvat pääomaintensiivisemmät yritykset. Suomi poikkeaa kuitenkin muista siinä, että se työllistää eniten toisissa EFTA-maissa.

Euroopan talousalueella tavoitteena on liikumisvapaus niin yrityksille kuin työntekijöillekin. Erityisesti nuoret ja ammattitaitoiset voivat siirtyä suhteellisen helposti maasta toiseen — aina sinne, missä yritykset kykenevät

tarjoamaan työntekijöilleen haastavimmat tehtävät ja parhaat edut. Valtaosa työvoimasta pysyy kuitenkin kotimaassaan ja osa yrityksistä valitsee sijaintinsa sen mukaan, missä sopivaa työvoimaa on edullisimmin saatavissa. Työmarkkinat eriytyvät uudella tavalla sen mukaan, tulevatko työntekijät työpaikkojen vai työpaikat työvoiman luo. Tasapainottomismekanismi muodostuvat näillä markkinoilla erilaisiksi.

Yritysten kansainvälistymisen eräänä vaarana esimerkiksi Suomessa on nähty tuotantorakenteen yksipuolistuminen, jos muut kuin perinteisen metsäsektorin yritykset siirtävät toimintojaan yhä enemmän pois maasta. Kasvukeskukset vetävät puoleensa paitsi korkean teknologian yrityksiä, myös korkeasti koulutettua työvoimaa tarjoamalla näille haasteita uusimman tieto-aidon parissa. Reuna-alueille jää niin raaka-ainevaltainen kuin työvoimavaltainenkin tuotannollinen toiminta.

Tutkimukseen ja tuotekehitykseen runsaasti sijoittavat yritykset ovat myös potentiaalisia kansainvälistyjiä. EFTA-maista eniten varoja

suhteessa bruttokansantuotteeseen ovat tutkimukseen ja tuotekehitykseen käyttäneet Sveitsi ja Ruotsi, EFTAn aktiivisimmat investoijat.

Euroopassa on meneillään merkittävä pääomien ja yritystoiminnan uudelleenallokointi. Maat joutuvat yhä tiukempaan kilpailuun siitä, minne sijoittuvat kehittyneintä teknologiaa ja osaamista vaativat toiminnot. Kilpailu tuotannosta ja työpaikoista muuttuu yhä enemmän määrän tavoittelusta laadun tavoitteluksi.

Lopuksi

EFTA-maat ovat investoineet Euroopan yhteisöön sekä pelossa että toivossa. On pelätty yhteisön tiukentavan markkinoillepääsyä ja lisäävän protektionistisia toimia ulkopuolisia kohtaan. Ainakin osaksi investointien voimakas suuntaaminen EY-alueelle voidaan tulkita merkiksi epävarmuudesta. EFTAn yritykset eivät täysin luota niille EES-neuvottelui-

turvattaviin oikeuksiin yhteismarkkinoilla ja pyrkivät varmistamaan asemansa tällä tärkeimmällä vientialueella siirtämällä osan toiminnoistaan yhteismarkkinaraja-aidan sisäpuolelle.

Osa EFTAn investointien kasvusta EY-alueella kuvastaa epäilemättä myös uskoa siihen, että yhteismarkkinatavoite todella saavutetaan ja että se avaa alueella toimiville yrityksille uusia kasvumahdollisuuksia. Jo nyt on havaittavissa, että yhteismarkkinahanke ja siihen liittyvät optimistiset odotukset todella elvyttävät Euroopan yhteisön taloudellista kehitystä.

Jos EES-sopimus syntyy EFTA-maiden yrityksiä tyydyttävällä tavalla ja nämä voivat varmistua oikeuksistaan yhteismarkkinoilla, saattaisi sillä olla vaikutusta EFTAn investointien alueelliseen kohdentumiseen. Liekö Suomen investoinneissa tapahtunut viimeisin muutos sittenkin pieni ele siihen suuntaan, että Euroopan yhteisöön on jo investoitu riittävästi ja on aika etsiä uusia investointikohteita muualta, esimerkiksi Pohjois-Amerikasta?